

Ю. Б. Костенюк,*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, корпоративної
та просторової економіки,
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
E-mail: yu.bahliuk@donnu.edu.ua
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1218-2097>;***А. М. Попенко,***аналітик,
ТОВ "ФОРДЕВІНД СВ",
E-mail: popenko.a@donnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2353-3869>*

Дослідження рівня конкуренції виробників і дистриб'юторів фармацевтичного ринку України

У статті висвітлено розвиток фармацевтичного ринку України, доведено перспективність цієї галузі з погляду впливу на національну економіку та проаналізовано показники динаміки за період 2018–2022 рр. Оцінено вплив на показники виробництва та реалізації товарів фармацевтичного ринку глобальних процесів, зокрема пандемії COVID-19 та її наслідків, а також початку повномасштабної війни РФ проти України.

Виконано ретроспективний огляд розвитку основних гравців фармацевтичного ринку України на всіх етапах руху медичних товарів-представників: від виробництва до розповсюдження продукції дистриб'юторами з огляду на національну та зарубіжну належність конкретного контрагента. Оцінено рівень монополізації ринку за індексами Лінда та Герфіндаля – Гіршмана як найбільш поширеними серед науковців методами ідентифікації рівня концентрації ринку.

Обґрунтовано, що на окрему увагу заслуговують новостворені та малі підприємства фармацевтичного ринку, які формують конкурентне середовище в галузі. За результатами аналізу ідентифіковані підприємства, які мають надвисокий рівень концентрації ринку виробників ("Фармак" і "Дарниця") та дистриб'юторів ("Оптіма-Фарм ЛТД" і "БаДМ"). Щодо виробників додатково застосовано порівняльний аналіз структур у динаміці з допомогою коефіцієнта структурних зрушень для узагальнення інтенсивності змін у 2021 і 2022 рр. У структурі дистриб'юторів окрему увагу приділено підприємству "Вента ЛТД", яка закриває трійку ключових підприємств фармацевтичної галузі, однак щодо неї існує ризик націоналізації через частку російського капіталу в загальному обсязі активів підприємства. Це дає час іншим постачальникам зайняти місця на торгових полицях, утворивши олігополію на ринку.

Наведено конкретні рішення щодо державної регуляризації як шляху вирішення проблеми монополізації фармацевтичного ринку окремими її представниками. Ці рішення пов'язані з основними принципами забезпечення конкурентного середовища: прозорістю, контролем, підтримкою та захистом підприємств. Як перспективний напрям дослідження зазначено аналіз кооперативних зв'язків між виробниками та дистриб'юторами задля налагодження логістичного ланцюга в умовах сьогодення.

Ключові слова: фармацевтичний ринок, монополізація ринку, концентрація ринкової частки, дистрибуція, індекс Герфіндаля – Гіршмана, індекс Лінда.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації та стрімкого розвитку науково-технічного прогресу фармацевтичний ринок є одним із найважливіших та найбільш конкурентоспроможних секторів світової економіки. У зв'язку з постійними змінами в сфері медичних технологій, зростанням попиту на нові та ефективніші лікарські засоби, військово-політичними умовами України, а також високими стандартами безпеки та якості конкуренція серед виробників і дистриб'юторів на фармацевтично-

му ринку стає надзвичайно гострою та складною проблемою.

Однією з основних причин інтенсивної конкуренції є стрімке зростання кількості підприємств, які займаються виробництвом та розповсюдженням медичних продуктів. Це приводить до формування значного числа гравців на ринку, які конкурують за здобуття лідерства та стабільних позицій у галузі, водночас їх розвиток є ускладненим через існування великих гравців, які займають лівову частку ринку.

Отже, дослідження рівня конкуренції виробників і дистриб'юторів на фармацевтичному ринку в сучасних умовах є надзвичайно актуальним завданням. Його розв'язання дозволить розкрити основні тенденції та фактори, що впливають на конкурентну боротьбу в галузі, а також визначити стратегічні напрями розвитку фармацевтичних компаній для забезпечення їхньої конкурентоспроможності та стійкості на ринку.

Мета статті – аналіз конкуренції виробників і дистриб'юторів фармацевтичного ринку України для розробки рекомендацій щодо запобігання монополізму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тема концентрації фармацевтичного ринку та рівня конкуренції активно опрацьовується дослідниками. Так, С. Мороз аргументує монополізацію на ринку фармацевтичної продукції складністю дотримання національних та міжнародних вимог і стандартів (ДСТУ, ISO, GMP, GDP), спричиною специфікою галузі [1]. А. Федорченко, А. Кулик, І. Пономаренко досліджують концентрацію, користуючись кластеризацією – статистичним методом, який дозволяє поділити ринкові підприємства на лідерів, представників середнього класу та аутсайдерів [2, с. 21–23]. В. Гончар аналізує кон-

центрацію на міжрегіональному рівні, розуміючи під концентрацією число підприємств – представників оптового та роздрібного розповсюдження аптечної продукції [3]. О. Шандрівська та А. Цветковська досліджують ринок з погляду економічних показників концентрації: індекса Джині, Герфіндала – Гіршмана та Лінда [4, с. 60–62].

Загальний стан фармацевтичного ринку вивчений і проаналізований у працях О. Ковінко, А. Стахової, Т. Пальчевської [5–6]. Дослідження А. Могилової та Я. Григолая сфокусовано на питаннях дистрибуції фармацевтичного ринку [7].

Виклад основного матеріалу. Ринок фармацевтичної продукції України демонструє постійне зростання прибутковості завдяки затребуваності його продукції: лікарські засоби належать до товарів першої необхідності. Окрім медичних товарів, на ринку також представлені супутні товари – біологічно активні добавки (БАДи), косметичні та медичні вироби.

Незважаючи на багатовекторну спеціалізацію, фармацевтичний ринок характеризується широкою взаємозалежністю з глобальними подіями та процесами. Доводить цю тенденцію динаміка продажів медичної продукції фармацевтичного ринку (рис. 1, за даними [8]).

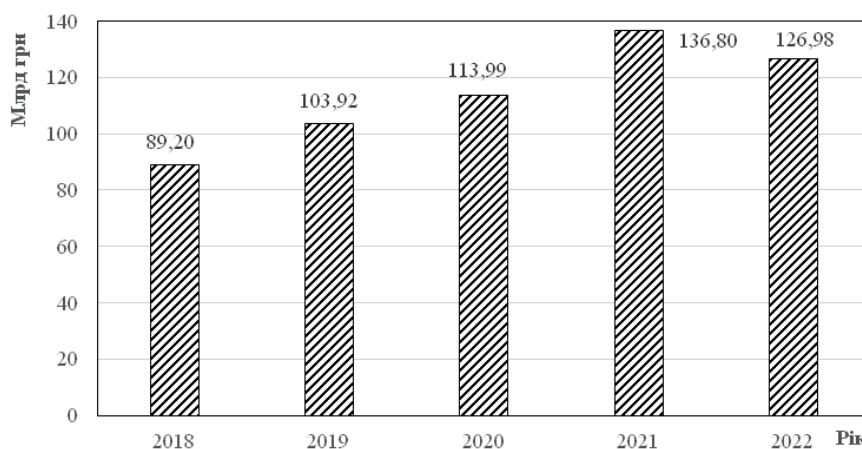

Рис. 1. Динаміка реалізації продукції фармацевтичного ринку, Україна, 2018–2022 рр.

Графік ілюструє щорічний абсолютний середній приріст продажів з 2018 по 2021 рр. на 15,87 млрд грн із середнім темпом зростання 115%. У 2022 році зі зрозумілих причин відбулося помітне падіння наведеного показника. Згідно зі спеціалізованим онлайн-виданням “Аптека. ua”, обсяг продажу всіх категорій товарів аптечного кошика у 2022 році порівняно з попереднім роком зменшився на 7,2%. Це сталося через наслідки спаду епідемії COVID-19, високу базу порівняння у 2021 році (через зростання на 20% порівняно з попереднім, 2020 роком), початок широкомасштабної війни у 2022 році, зокрема під впливом переміщення за кордон значної кількості населення. Аналітичні дані щодо структури то-

варів аптечного кошика в динаміці подані в табл. 1 (за даними [8]).

Найбільше падіння у 2022 році спостерігається за категорією “медичні вироби” – майже на 18% [8]. Найбільшу же частку в продажах займають лікарські засоби – 81,8%, частка яких поступово зменшується за рахунок витіснення іншими групами товарів. Динаміка обсягів роздрібних продажів лікарських засобів за період 2018–2021 роки є позитивною зі зростанням на 48,1% але у 2022 році вона демонструвала річне скорочення на 6,1%.

Не менш значущою категорією є дієтичні добавки, їх частка постійно зростає з року в рік у середньому на 0,75% щомісяця. Середній щорічний темп приросту продажів цієї категорії у 2018–

Таблиця 1

Роздрібний продаж різних категорій товарів аптечного кошика у грошовому вираженні,
Україна, 2018–2022 рр.

(млн грн)

Рік	Лікарські засоби	Дієтичні добавки	Медичні вироби	Косметика	Ринок у цілому
2018	74683	4627	6779	3108	89197
2019	86045	6332	7848	3697	103921
2020	92826	7989	9314	3863	113992
2021	110598	11509	10104	4585	136796
2022	103869	10415	8319	4373	126976

2021 рр. становить 35,7%, однак у воєнному 2022 році мало місце падіння на 9,5%. Тобто населення почало досить активно приймати добавки, зменшуючи у такий спосіб частку лікарських засобів.

Косметична продукція має досить малу частку ринку – близько 3,5%. Продажі за цією категорією доволі стабільні, хоча й відповідна продукція не є товарами першої необхідності.

Війна також внесла свої корективи у діяльність виробників фармацевтичної продукції. Порівняння обсягів продажів вітчизняних і зарубіжних

підприємств галузі свідчить, що частка продажу продукції національного виробництва у 2022 році збільшилася на 1,9% і досягла значення 59,6%. Це пояснюється ускладненням ведення бізнесу, зокрема логістичними труднощами через обмеження повітряних та морських шляхів дистрибуції.

За рейтингом підприємств, що виробляють фармацевтичну продукцію, виокремлено 10 компаній-лідерів на українському ринку, сумарна частка яких становить 34,63% (табл. 2, за даними [8]).

Таблиця 2

Перша десятка компаній-виробників, що діють на фармацевтичному ринку України, 2022 р.

Номер у рейтингу 2021 р.	Номер у рейтингу 2022 р.	Підприємство	Дохід за 2022 р., млн грн	Темп приросту/зниження продажів 2022 до 2021 року, %	Індекс еволюції	Частка на ринку, %
1	1	Фармак (Україна)	4176,52	-14,5	91	5,26
2	2	Дарниця (Україна)	3533,36	19,6	128	4,45
5	3	Acino (Швейцарія)	2858,45	4,8	112	3,60
4	4	Teva (Ізраїль)	2739,35	-1,6	105	3,45
6	5	Корпорація Артеріум (Україна)	2501,15	-6,2	100	3,15
8	6	KRKA (Словенія)	2469,39	5,5	113	3,11
3	7	Sanofi (Франція)	2429,68	-14,5	91	3,06
9	8	Київський вітамінний завод (Україна)	2405,86	6,8	114	3,03
7	9	Berlin-Chemie (Німеччина)	2342,34	-2,6	104	2,95
11	10	Кусум Фарм (Україна)	2040,62	0,5	107	2,57

Таблиця показує першість за вітчизняними компаніями “Фармак” та “Дарниця”, наступними у рейтингу 2022 року є закордонні компанії Acino та Teva. Індекс еволюції враховує багатовимірну оцінку прогресу виробника, його спроможність впливу на ринок та масштабування й охоплює такі аспекти: частка ринку; конкуренція; результати прийому ліків (оцінки споживачів); ціноутворення тощо. Незважаючи на поточну першість компанії “Фармак”, компанія “Дарниця” має більші

перспективи щодо лідерства на досліджуваному ринку, оскільки характеризується найбільшим значенням за цим критерієм – 128 одиниць.

Для розуміння зміни частки ринку в динаміці, варто скористатися структурними діаграмами за 2021–2022 рр. для 10 підприємств-лідерів українського фармацевтичного ринку (рис. 2, 3, за даними [8]).

Згідно з наведеними структурними діаграмами, мають місце певні зміни серед лідерів: ком-

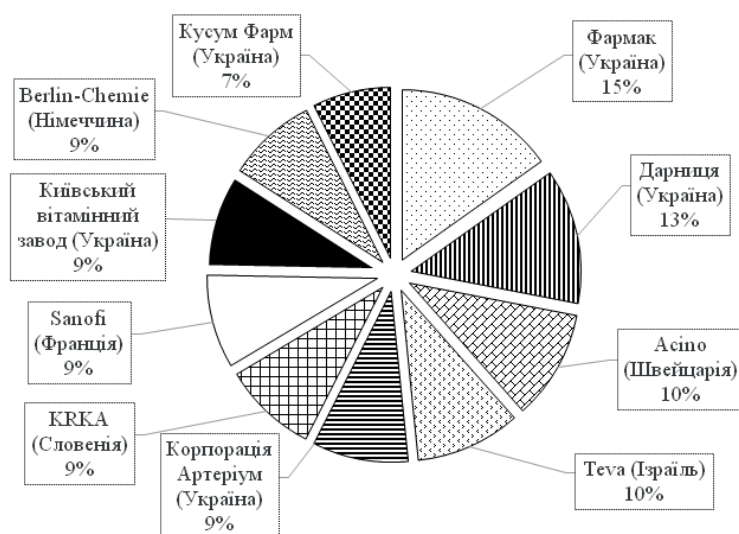

Рис. 2. Структура доходів першої десятки підприємств-виробників, що діють на фармацевтичному ринку України, 2022 р.

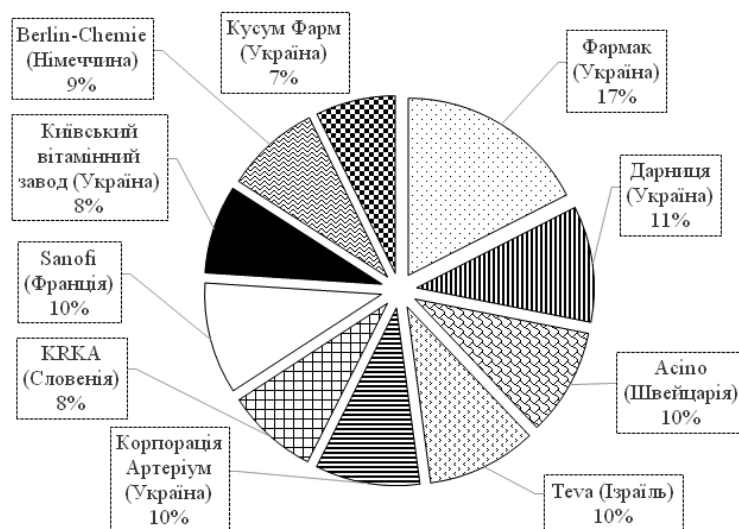

Рис. 3. Структура доходів першої десятки підприємств-виробників, що діють на фармацевтичному ринку України, 2021 р.

панія “Фармак” зменшила свою частку продажів серед топових компаній на 2%, а “Дарниця” збільшила її на те саме значення. Серед інших компаній зазначимо “Київський вітамінний завод” і КРКА, які підвищили свої частки на 1%, та Sanofi, зменшення частки якої у структурі доходів також становило 1%.

Для оцінки структурних змін у часі широко застосовується така міра варіації, як квадратичний коефіцієнт структурних зрушень σ_d . Цей вимірник показує середню зміну кожної структурної одиниці у динаміці за конкретні періоди й обраховується за формулою:

$$\sigma_d = \sqrt{\sum_{j=1}^m \frac{(d_{j1} - d_{j0})^2}{m}},$$

де d_{j1} , d_{j0} – частка підприємства за обсягом реалізації першої десятки компаній-виробників галузі за 2022 і 2021 роки відповідно; j – підрядковий ін-

декс, що відносить показник до певного фармацевтичного підприємства у сукупності, $j = 1, 2, \dots, m$, m – загальна кількість підприємств у сукупності, $m = 10$.

Для розрахунку показника сформуємо таблицю значень часток (табл. 3, за даними [8]).

Розрахований квадратичний коефіцієнт структурних зрушень становить 1,38 п. п., що свідчить про незначну у середньому зміну частки кожного підприємства у загальній структурі та доводить стабільність зайняття лідерських позицій зазначених організацій.

Для визначення кількості підприємств, що домінують у сегменті виробництва застосовується індекс Лінда. Цей показник використовується для ідентифікації монополії та її різновидів на ринку. Якщо значення індексу перевищує 200%, це є свідченням необхідності застосування антимонопольного законодавства. Розрахунок індексу Лінда є

Таблиця 3

Структурні частки першої десятки компаній-виробників, що діють на фармацевтичному ринку України,

Підприємство	2021 р., %	2022 р., %	Абсолютні зміни, п. п.
Фармак (Україна)	15,19	17,52	2,33
Дарниця (Україна)	12,85	10,59	-2,26
Асінно (Швейцарія)	10,40	9,80	-0,60
Teva (Ізраїль)	9,96	9,98	0,02
Корпорація Артеріум (Україна)	9,10	9,55	0,45
KRKA (Словенія)	8,98	8,40	-0,58
Sanofi (Франція)	8,84	10,19	1,35
Київський вітамінний завод (Україна)	8,75	8,06	-0,69
Berlin-Chemie (Німеччина)	8,52	8,64	0,12
Кусум Фарм (Україна)	7,42	7,27	-0,15
Сума	100	100	X

послідовним: спочатку обчислюється значення для двох найбільших фірм, потім для трьох і далі, доки не порушується тенденція (неперервність функції на зниження). Показник для двох найбільших фірм розраховується, як співвідношення часток між ними:

$$IL_2 = \frac{d_1}{d_2} \cdot 100\%.$$

Для трьох фірм формула для розрахунку має вигляд:

$$IL_3 = \frac{1}{2} \cdot \left(\frac{2 \cdot d_1}{d_2 + d_3} + \frac{d_3 \cdot (d_1 + d_2)}{2} \right) \cdot 100\%.$$

Індекс для чотирьох найбільших підприємств визначається за формулою:

$$IL_4 = \frac{1}{3} \cdot \left(\frac{3 \cdot d_1}{d_2 + d_3 + d_4} + \frac{(d_1 + d_2)}{d_3 + d_4} + \frac{(d_1 + d_2 + d_3) \cdot d_4}{3} \right) \cdot 100\%,$$

де у нашому випадку d_1, d_2, d_3, d_4 – це частки підприємств “Фармак”, “Дарниця”, “Асінно” та “Teva” відповідно [4, с. 61].

Порушення тенденції до зростання чи скорочення дає основу для судження про наявність ознак високої концентрації ринку підприємств,

що розраховуються на конкретному рівні. Результати обрахунків наведені в табл. 4 (за даними [8]).

Ланцюг збільшення показника різко обривається вже на значенні для третього рівня. Отже це свідчить, що підприємства “Дарниця” та “Фармак” сформували досить жорстку олігополію з сумарною часткою ринку 9,71%. Причому у динаміці показники індексу варіюють не суттєво та демонструють тенденцію до зростання, що вказує на поступове збільшення концентрації ринку цими агентами.

Для оцінки загального рівня конкуренції на ринку виробників розраховано індекс Герфіндала – Гіршмана за п'ятьма топовими компаніями на ринку. Формула для обчислення індексу має вигляд [13]:

$$HHI = \sum_{j=1}^m d_i^2,$$

де d_j^2 – частка продажу кожного з m підприємств галузі.

Якщо показник перебуває у діапазоні значень від 0 до 1000, рівень концентрації є низьким, від 1000 до 1800 – середній рівень та понад 1800 – високий.

Таблиця 4

Значення індексу Лінда для виробників фармацевтичної продукції за 2021, 2022 рр.

(%)

Індекс Лінда	2021 р.	2022 р.
IL_2	165,5	118,2
IL_3	858,2	939,2
IL_4	562,3	595,6

Згідно з розрахунками, індекс становить:

$$HHI = 5,26^2 + 4,45^2 + 3,6^2 + 3,45^2 + 3,15^2 = 82,26.$$

Оскільки показник має наднизьке значення (менше за 1000), ринок виробників не є монополізованим та перебуває у стані конкурентного середовища. Відповідно, у 2022 році не можна однозначно стверджувати про монополізацію виробництва фармацевтичної продукції в Україні. Однак слід зазначити, що частки двох компаній – “Фармак” та “Дарниця” – значно відрізняються від усіх інших, що може спричинити ризик високої концентрації та лобіювання ринку.

Перейдемо до розгляду підприємств-дистриб’юторів фармацевтичної продукції, рівень конкуренції серед яких є не менш високим. Згідно з рейтингом Forbes.ua, трійку лідерів за показником реалізації продукції на фармацевтичному ринку у 2020 році сформували такі компанії: “Оптіма-фарм ЛТД”, “БаДМ” та “Вента ЛТД” [9]. Результати їх діяльності подано в табл. 5 (за даними [10–12]).

Таблиця 5

Показники діяльності першої трійки компаній-дистриб’юторів фармацевтичного ринку, Україна, 2022 р.

Компанія	Дохід, тис. грн	Прибуток, тис. грн	Частка у структурі доходів компаній 2022 р., %	Частка у структурі доходів компаній 2021 р., %	Абсолютна зміна доходу, тис. грн	Абсолютна зміна прибутку, тис. грн
Оптіма-Фарм ЛТД	44 346 843	2 209 335	45,3	41,9	–1 931 423	1 450 540
Вента-ЛТД	8 965 604	208 423	9,2	11,6	–3 847 515	168 509
БаДМ	44 566 145	1 912 401	45,5	46,4	–6 677 463	1 095 482

Усі топові компанії галузі фармацевтичної дистрибуції зазнали суттєвого падіння доходів, однак завдяки високій маржинальності продукції отримали значні прирости прибутків. Рейтинг очолює компанія “БаДМ” – найбільший дистриб’ютор, частка ринку якого у 2022 році досягла 45,5% після зменшення значення за 2021 рік на 0,9 п. п. Наразі “БаДМ” в Україні володіє 10 регіональними структурними представництвами і 11 складами, площа яких становить близько 60 тис. кв. м. [10]. Досягнення таких оборотів стало можливим завдяки гнучкості операційної діяльності підприємства. Як позитивні приклади зазначимо, що під час карантинних заходів “БаДМ” запропонувала аптекам ургентну доставку ліків – протягом трьох годин з моменту замовлення. Це дозволяло відвантажувати товар замовникам кілька разів на день та запобігало відсутності товарів на полицях [9]. Бенефіціаром компанії є кіпрська фірма “Ліорко Інвестментс ЛТД”, яка належить О. Дитятковському та О. Суходольському. Бізнесменам також належить дочірня фірма “БаДМ-Б”.

Цей постачальник веде активну конкурентну боротьбу з київською компанією “Оптіма-Фарм ЛТД”, яка у 2022 році займала 45,3% ринку, причому змогла наростити частку на 3,4 п. п. [9]. Отже, за підсумками 2022 року вона є другим за часткою ринку дистриб’ютором, рівноправним конкурентом компанії “БаДМ”. Компанія також присутня на ринку близько 20-ти років, що вказує на досвід діяльності та якість надання послуг. З моменту заснування в 1994 році компанія постійно розвивається та співпрацює з трьома фармацевтичними виробниками-лідерами: “Фармак”, “Дарниця” та “Київський вітамінний завод”, а також із понад 270 зарубіжними та 150 вітчизняними постачаль-

никами. Для клієнтів дистриб’ютора створено спеціальний електронний портал, де можна дізнатись про ціни та знижки за оптові закупівлі [11]. Чистий прибуток підприємства демонструє постійне зростання, його менеджмент слідкує за показниками ліквідності та маржинальності продукції, яку постачає. Єдиним директором компанії є Б. Губський, CEO – І. Гуцал.

Третьою за рейтингом є “Вента ЛТД», яка займає близько 9,2% українського фармацевтичного ринку. У компанії п’ять складів – у Дніпрі, Одесі, Тернополі, Києві та Харкові. Основні власники – громадяни Німеччини Г. Ріттер і А. Ріттер. Їм належить 48% компанії, ще 24% – у російського фармацевтичного дистриб’ютора “Катрен”, що тримає 13,3% російського ринку фармацевтики. Частку в українській компанії росіяни придбали у 2008-му, а Ріттери з’явилися серед власників у 2016 році [12].

Аналогічне оцінювання концентрації дистриб’юторів на фармацевтичному ринку України виконано із застосуванням індексу Герфіндала – Гіршмана. Індекс для двох найбільших компаній розраховується як:

$$HHI = 45,5^2 + 45,3^2 = 4122.$$

Оскільки показник перебуває у діапазоні від 1800 до 10000, то концентрація ринку є високою. Дві розглянуті компанії – “Оптіма-Фарм” та “БаДМ” – становлять олігополію, займаючи частку ринку близько 91%. Зв’язок дистриб’ютора “Вента ЛТД” із країною-агресором збільшує ризик монополізації через можливе розширення впливу перших двох дистриб’юторів із посиленням боротьби за панування на ринку. У цілому структура ринку в динаміці змінюється досить слабо – частка ринку основних гравців має відхилення до 3%.

Уникнення ризику монополізації ринку виробника та зменшення відповідного ризику серед постачальників фармацевтичної продукції (дистриб'юторів) може бути досягнене з допомогою системних стратегічних заходів: змін на законодавчому рівні, підтримки новостворених підприємств, стимулювання інновацій та забезпечення прозорості й конкурентоспроможності, а саме:

- Зміни на законодавчому рівні повинні включати регуляторні заходи уряду: обмеження злиття й поглинання підприємств та поглиблення контролю над об'єднаннями компаній, а також забезпечення гнучкості патентної політики, що дозволить пришвидшити вихід на ринок.
- Підтримка нових підприємств може передбачати надання фінансової підтримки проектам та стартапам, програмне навчання, консультації з питань підприємництва, а також вигідне кредитування.
- Не менш важливим є забезпечення прозорості та захисту від дискримінації.

Отримавши підтримку, компанія, що увійшла на ринок, матиме дороговказ для власної діяльності, визначений вектор підтримки та зможе сформувати власну, унікальну стратегію розвитку. Водночас для існуючого ринку варто запровадити суворий моніторинг та вжити антимонопольні заходи, здійснити обмеження процесів злиття та поглинання, а також перевірити відкритість даних для громадськості (гласність). Ці заходи, а також вищезазначені, які поєднують законодавчі, фінансові й освітні ініціативи, мають привести до зменшення монополізації фармацевтичного ринку та входу нових підприємств, що сприятиме створенню більш конкурентоспроможного й інноваційного середовища в галузі вітчизняної фармацевтики.

Висновки. Отже, фармацевтичний ринок України демонструє стрімкий розвиток, однак з огляду на військові події дещо змінилися акценти у товарній структурі. Як на ринку виробників, так і на ринку дистрибуційних підприємств має місце серйозний рівень монополізації. Ситуація з дистрибуцією може стати критичною через посилення конкурентної боротьби, послаблення впливу “Вента ЛТД” та надвеликий контроль ринку основними агентами. Виробники представлені двома великими організаціями – “Дарниця” та “Фармак”, які у динаміці демонструють стійке посилення впливу на конкурентне середовище.

Запропоновані можливі заходи та нововведення з метою регуляризації відносин основних агентів на ринку та нових підприємств з метою мінімізації тиску компаній-лідерів.

Отже, подальший розвиток сучасного українського фармацевтичного ринку як структури монополістичної конкуренції пов'язаний з прискоренням споживання лікарських засобів у країнах, що розвиваються, закінченням терміну патентного захисту на значну кількість брендів лікарських засобів, скороченням частки ринку і прибутків фармацевтичних компаній, законодавчими обмеженнями монополізації ринку й активним застосуванням маркетингових інструментів для реалізації нецінової конкуренції.

Як напрями подальших досліджень фармацевтичної галузі зазначимо розроблення рішень щодо оптимізації існування агентів на ринку та забезпечення кооперативних зв'язків між підприємствами задля генерації інновацій, що стане відповіддю на виклики сьогодення. Також важливим аспектом досліджень є забезпечення якісної дистрибуції продукції від виробника до кінцевого споживача в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Мороз С. Г. Визначення конкурентного положення підприємства на фармацевтичному ринку. *Бізнес Інформ*. 2015. № 3. С. 298–303. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_3_49
2. Федорченко А. В., Кулик А. Б., Пономаренко І. В. Особливості застосування методу кластеризації в маркетингових дослідженнях фармацевтичного ринку України. *Маркетинг і цифрові технології*. 2023. Т. 7, № 1. С. 7–28. URL: <https://mdt-opu.com.ua/index.php/mdt/article/view/285>
3. Гончар В. І. Механізми регулювання економічної концентрації на фармацевтичному ринку України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. № 27. С. 128–134. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2019-27-46>
4. Шандрівська О., Цветковська А. Дослідження фармацевтичного ринку України: у фокусі концентрація ринку. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми економіки та управління”*. 2022. № 1 (9). С. 56–68. DOI: 10.23939/semi2022.01.056
5. Ковінько О. М., Стахова А. І., Вовк А. П. Фармацевтичний ринок України як рушійний важіль розвитку економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 11. С. 56–59. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/11_2017ua/14.pdf
6. Сучасний стан та динаміка розвитку фармацевтичного ринку України та ЄС. Ринок контрастних лікарських засобів / Т. А. Пальчевська та ін. // Технологічні та біофармацевтичні аспекти створення лікарських препаратів різної направленості дії: мат. V Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (26 листопада 2020 р., м. Харків). Харків: Видавництво НФаУ, 2020. С. 367–372. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/17569/1/20210505_Palchevska_367-372.pdf

7. Могилова А. Ю., Григоля Я. Д. Сучасний стан та перспективи дистрибуції на фармацевтичному ринку України. *Ефективна економіка*. 2021. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.1.2
8. Аптека.ua. Спеціалізоване медичне інтернет-видання. URL: <https://www.apteka.ua/>
9. Forbes. Офіційний сайт. URL: <https://forbes.ua/>
10. ТОВ “БаДМ”. Офіційний сайт URL: <https://www.badm.ua/ua/>
11. “Оптіма-Фарм ЛТД”. Офіційний сайт. URL: <https://optimapharm.ua/uk/>
12. ТОВ “Вента ЛТД”. Офіційний сайт. URL: <https://www.ventaltd.com.ua/>
13. Економічна діагностика: підруч. / Дикань В. Л. та ін. Харків: УкрДУЗТ, 2022. 285 с. URL: <http://lib.kart.edu.ua/handle/123456789/8612>

References

1. Moroz, S. (2015). Vyznachennia konkurentnoho polozhennia pidpriemstva na farmatsevychnomu rynku [Defining the Enterprise's Competitive Position in the Pharmaceutical Market]. *Biznes Inform – Business Inform*, 3, 298–303. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_3_49 [in Ukrainian].
2. Fedorchenko, A., Kulyk, A., & Ponomarenko, I. (2023). Osoblyvosti zastosuvannia metodu klasteryzatsii v marketynhovykh doslidzhenniakh farmatsevychnoho rynku Ukrainy [Features of the clusterization method application in marketing research of the pharmaceutical market of Ukraine]. *Marketynh i tsyfrovi tekhnologii – Marketing and digital technologies*, 7, 1, 7–28. Retrieved from <https://mdt-opu.com.ua/index.php/mdt/article/view/285> [in Ukrainian].
3. Gonchar, V. (2019). Mekhanizmy rehuliuвання ekonomichnoi kontsentratsii na farmatsevychnomu rynku Ukrainy [Mechanisms for regulating of the economic concentration at the pharmaceutical market of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Uzhhorod National University Herald*, 27, 128–134. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2019-27-46> [in Ukrainian].
4. Shandrivska, O., & Tsvetkovska, A. (2022). Doslidzhennia farmatsevychnoho rynku Ukrainy: u fokusi kontsentratsii rynku [Research of the Ukraine Pharmaceutical Market: the Market Concentration in the Focus]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”. Seriya “Problemy ekonomiky ta upravlinnia” – Journal of Lviv Polytechnic National University. Series of Economics and Management Issues*, 1 (9), 56–68. DOI: 10.23939/semi2022.01.056 [in Ukrainian].
5. Kovinko, O., Stakhova, A., & Vovk, A. (2017). Farmatsevychnyi rynek Ukrainy yak rushiinyi vazhil rozvytku ekonomiky [Pharmaceutical market of Ukraine as the driving lever of economic development]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Uzhhorod National University Herald*, 11, 56–59. Retrieved from http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/11_2017_ua/14.pdf [in Ukrainian].
6. Palchevska, T. A., Tarasenko, G. V., Kuryshko, G. G., & Razhyk, A. V. (2020). Suchasnyi stan ta dynamika rozvytku farmatsevychnoho rynku Ukrainy ta YeS. Rynek kontrastnykh likarskykh zasobiv [The current state and dynamics of the development of the pharmaceutical market of Ukraine and the EU. Contrast drugs market]. Proceedings from Tekhnolohichni ta biofarmatsevychni aspekty stvorennia likarskykh preparativ riznoi napravlennosti dii [Technological and biopharmaceutical aspects of the creation of medicinal preparations of different directions of action: materials]: *V Mizhnarodna naukovo-praktychna Internet-konferentsiia (26 lystopada 2020 roku) – V International Scientific and Practical Internet Conference*. (pp. 367–372). Kharkiv: NFaU Publishing House. Retrieved from https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/17569/1/20210505_Palchevska_367-372.pdf [in Ukrainian].
7. Mohylova, A., & Hryholaia, Ya. (2021). Suchasnyi stan ta perspektyvy dystributsii na farmatsevychnomu rynku Ukrainy [Current state and prospects of distribution at the pharmaceutical market of Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, 1. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.1.2 [in Ukrainian].
8. Apteka.ua. Spetsializovane medychne internet-vydannia [Apteka.ua. Specialized medical online edition]. *apteka.ua*. Retrieved from <https://www.apteka.ua/> [in Ukrainian].
9. Forbes. Ofitsiinyi sait [Forbes. Official website]. *forbes.ua*. Retrieved from <https://forbes.ua/ua> [in Ukrainian].
10. BaDM LTD. Official website. *badm.ua*. Retrieved from <https://www.badm.ua/en/>
11. JV “Optima-Pharm, LTD”. Official website. *optimapharm.ua*. Retrieved from <https://optimapharm.ua/en/>
12. Venta LTD. Official website. *ventaltd.com.ua*. Retrieved from <https://www.ventaltd.com.ua/en>
13. Dykan, V. L., Tokmakova, I. V., Ovchynnikova, V. O., Korin, M. V., & Tolstova, A. V. (2022). *Ekonomichna diahnozyka [Economic diagnosis]*. Kharkiv: UkrDUZT. <http://lib.kart.edu.ua/handle/123456789/8612> [in Ukrainian].

Yu. B. Kosteniuk,

PhD, Associate Professor,

Associate Professor of the Department,

Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economy,

Vasyl' Stus Donetsk National University,

E-mail: yu.bahliuk@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1218-2097>

A. M. Popenko,

Analyst,

FORDEVIND SV LLC,

E-mail: popenko.a@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2353-3869>

Research of the Competition Level for Manufacturers and Distributors of the Pharmaceutical Market in Ukraine

The article analyzes the development of the pharmaceutical market of Ukraine, proves the prospects of this industry in terms of the impact on the national economy and indicators of dynamics in the period from 2018 to 2021. During this period, the influence of global processes on the dynamics of the production indicators and sale of goods in the pharmaceutical market, the impact of the COVID pandemic is assessed and its consequences, as well as the beginning of a full-scale war of the RF against Ukraine.

A retrospective study about the development of the main players of the pharmaceutical market in Ukraine at all levels of the medical products-representatives movement: from production to distribution of products by distributors, taking into account the national and foreign affiliation of a specific counterparty. The level of market monopolization was evaluated according to the Lind and Herfindahl-Hirschman indices, which are the most common methods among scientists for identifying the level of market concentration. It is illustrated that newly created and small enterprises of the pharmaceutical market, which constitute a competitive environment in the industry, deserve special attention. According to the results of the analysis, enterprises with an extremely high level of market concentration for manufacturers and distributors were also identified: "Farmak" and "Darnytsia" and "Optima-Pharm LTD" and "BaDM", respectively.

Among the manufacturers, a comparative analysis of structures in dynamics using the coefficient of structural shifts was additionally applied - to generalize the intensity of changes for 2021 and 2022. In the structure of distributors, particular attention is also paid to the enterprise «Venta LTD», which closes the top three enterprises in the farm industry, but has a risk of nationalization due to the share of Russian capital in the total assets of the enterprise, which gives time to other suppliers to occupy places on the trade niches, forming an oligopoly on market. As a result, specific decisions regarding state regularization as a way to solve the problem of pharmaceutical market monopolization by some of its representatives, related to the main principles of ensuring a competitive environment: transparency, control, support and protection of enterprises, are given to the conducted analysis. The specified information constitutes a promising direction of research – cooperative relations between manufacturers and distributors for the establishment of a logistics chain in today's conditions.

Key words: *pharmaceutical market, market monopolization, concentration of market share, distribution, Herfindahl – Hirschman index, Lind index.*

Бібліографічний опис для цитування:

Костенюк Ю. Б., Попенко А. М. Дослідження рівня конкуренції виробників і дистриб'юторів фармацевтичного ринку України. *Статистика України*. 2023. № 3–4. С. 27–35.

Doi: [10.31767/su.3-4\(102-103\)2023.03-04.03](https://doi.org/10.31767/su.3-4(102-103)2023.03-04.03)

Bibliographic description for quoting:

Kosteniuk, Yu. B., & Popenko, A. M. (2023). Doslidzhennia rivnia konkurentsii vyrobnykiv i dystrybiutoriv farmatsevychnoho rynku Ukrainy [Research of the Competition Level for Manufacturers and Distributors of the Pharmaceutical Market in Ukraine]. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*, 3–4, 27–35.

Doi: [10.31767/su.3-4\(102-103\)2023.03-04.03](https://doi.org/10.31767/su.3-4(102-103)2023.03-04.03) [in Ukrainian].